

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.27>

УДК 336

В. І. Аранчій,

к. е. н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7391-2882>

О. О. Дорошенко,

к. е. н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1163-8635>

С. А. Кравченко,

здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії,

Полтавський державний аграрний університет, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3782-4410>

А. С. Мотя,

здобувач вищої освіти ступеня магістр,

Полтавський державний аграрний університет, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6750-2186>

МАРКЕРИ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ

V. Aranchii,

PhD in Economics, Associate Professor,

Poltava State Agrarian University, Ukraine

O. Doroshenko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Poltava State Agrarian University, Ukraine

S. Kravchenko,

Applicant for higher education degree of Doctor of Philosophy, Poltava State

Agrarian University, Ukraine

A. Motya,

Applicant for higher education degree of Master, Poltava State Agrarian

University, Ukraine

MARKERS OF FINANCIAL RISK OF WORKING CAPITAL

У статті обґрунтовано базові маркери фінансового ризику оборотного капіталу з акцентом на статичний і динамічний стан. Узагальнено основні цілі формування капіталу оборотного. Детально розкрито джерела фінансування оборотного капіталу, зокрема за власною, позиковою, залученою, перерозподільчою складовими. Узагальнено ризики фінансування за кожною із складових, визначено їх переваги та недоліки. Окреслено основні складові політики управління капіталом оборотним та інструменти даного управління. Обґрунтовано етапи управління капіталом оборотним, зокрема планування потреб та окреслення стратегії фінансування, облік оборотного капіталу, контроль за станом використання під час інвестування в оборотні активи, аналіз стану оборотного капіталу та стану оборотних активів, розробка ряду альтернативних рішень для здійснення управління оборотним капіталом, реалізація прийнятого рішення (детально розкрито їх зміст). Узагальнено підходи до фінансування капіталу оборотного, зокрема, ідеальний, агресивний, консервативний і компромісний. Детально розкрито зміст даних підходів.

In today's realities, in particular austerity among many domestic enterprises, the optimization of financial resources as a whole and working capital in particular is a significant competitive advantage. An enterprise of any industry cannot exist without its working capital, which is an investment in current assets for the purpose of production, which will ultimately lead to the formation of profit. Therefore, it is the importance of working capital for conducting business within any economic entity and the severe lack of funds in the realities of war that determines the relevance and significance of this topic.

The purpose of the article is to research markers of the riskiness of working capital, to reveal the purpose and effective mechanisms of its formation and use, to outline management approaches to working capital management.

The article substantiates the basic markers of the financial risk of working capital with an emphasis on the static and dynamic state. The main goals of working capital formation are summarized. The sources of working capital financing are disclosed in detail, in particular by own, loan, borrowed, redistributive components. The risks of financing for each of the components are summarized, their advantages and disadvantages are determined.

The main components of working capital management policy and the tools of this management are outlined. The stages of working capital management are substantiated, in particular, planning needs and outlining a financing strategy, accounting for working capital, control over the state of use during investment in working capital, analysis of the state of working capital and the state of working assets, development of a number of alternative solutions for managing working capital, implementation of the adopted decisions (their content is disclosed in detail).

Approaches to working capital financing are summarized, in particular, ideal, aggressive, conservative and compromise. The content of these approaches is disclosed in detail.

Summarizing, it is worth noting that working capital and its effective financing and further management are the basis of effective production and profit of a business entity of any industry. We believe that the policy of working capital formation cannot exist separately from the policy of using this capital for investing the latter in working assets.

Ключові слова: підприємство, ризик, фінансовий ризик, оборотний капітал, управління оборотним капіталом.

Keywords: enterprise, risk, financial risk, working capital, management of working capital.

Постановка проблеми. В реаліях, сучасності, зокрема жорсткої економії серед багатьох вітчизняних підприємств оптимізація фінансових

ресурсів вцілому та зокрема оборотного капіталу – вагома конкурентна перевага. Підприємство будь-якої галузі не може існувати без його оборотного капіталу, котрий являє собою інвестицію в активи оборотні з ціллю здійснення виробництва, що в кінцевому випадку призведе до формування прибутку. Тож, саме важливість оборотного капіталу для здійснення господарювання в межах будь-якого економічного суб'єкту та жорстка нестача коштів в реаліях війни визначає актуальність та значущість даної тематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження капіталу оборотного – це актуальна проблематика для науковців повсякчас. Так, зокрема дане питання є об'єктом ґрунтовних досліджень Г. М. Азаренка, В.І. Аранчій, Чумк В. Д., Бражник Л. В., М. М. Бердар, І.О. Бланка, О. Г Білу та ін. Проте слід відзначити, що погляди науковців відносно оборотного капіталу варіюють як відносно окреслення сутності, так і відносно фінансових ресурсів для їх утворення, варіюють також і механізми здійснення управління останніми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомий науковий доробок стосовно проблематики оборотного капіталу, все ж таки залишає прогалини і вузькі місця, відносно дослідження питання розкриття сутності оборотного капіталу, ефективного механізму його формування та управління ним балансуючи між фінансовим ризиком і прибутком.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження маркерів ризиковості оборотного капіталу, розкриття мети та ефективних механізмів його формування і використання, окреслення управлінських підходів до управління оборотним капіталом.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що саме оборотний капітал є інвестицією в активи оборотні, що є забезпечуючим чинником сталості виробництва, зниження або ж навпаки збільшення ризиків за невдалого управління на шляху отримання прибутку. Ефективне управління відносно капіталу оборотного з акцентом на маркерах фінансового ризику

повинно враховувати, з нашого погляду, його статичний та динамічний стан (рис. 1).

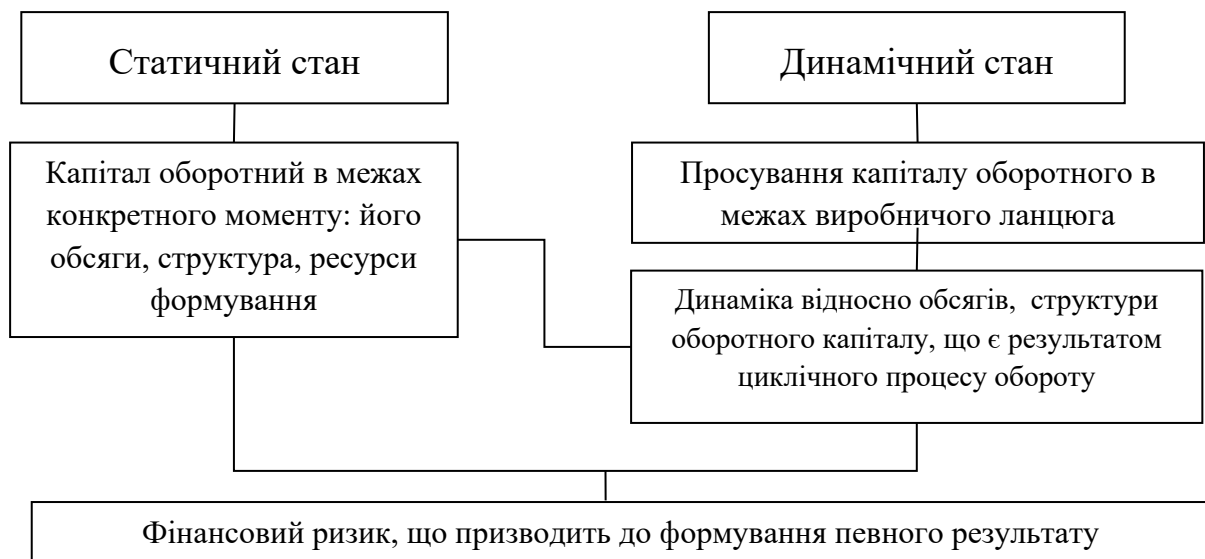

Рис. 1. Маркери ризиковості капіталу оборотного в контексті статичного та динамічного стану

Окресливши маркери ризиковості капіталу оборотного в межах статичного і динамічного стану, вважаємо за потрібне дослідити ціль його формування (рис. 2) [1-5; 9].

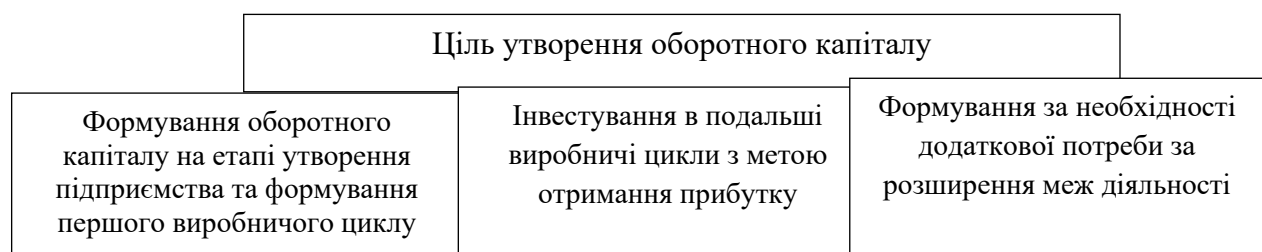

Рис. 2. Ціль формування капіталу оборотного

Тож, згідно із даними рис. 2, капітал оборотний формується ще на етапі створення підприємства з метою подальшого його інвестування в активи оборотні, формуючи рух оборотного капіталу у виробництві з ціллю його примноження та отримання прибутку. Третя складова формується лише за потреб розширення виробництва.

Варто окреслити, що оборотний капітал - шлях забезпечення безперервності виробництва у продовж декількох виробничих циклів, що балансує на межі потреб виробництва і ризику на шляху кінцевої мети – прибуткової діяльності. Проте капітал оборотний за джерелами фінансування

може мати як власну, так і позикову складову. Дослідження даних складових фінансування капіталу оборотного подано в межах табл. 1.

Таблиця 1. Джерела фінансування оборотного капіталу підприємства та ризики, які вони генерують

Оборотний капітал	Ризики фінансування, недоліки, переваги	Джерела формування оборотного капіталу
Власний	Власник ризикує всім капіталом. Недоліки: 1) обмеженість використання; 2) значна вартість з позиції фінансового менеджменту і категорії ризику. Переваги: відсутність відсотків за користування уразі неотримання прибутку (окрім привілейованих акцій)	Статутний капітал Додатковий капітал Резервний капітал Резервні фонди Нерозподілений прибуток Фонд накопичення Фонд коштів соціальної сфери Цільове фінансування та надходження з бюджету, з галузевих та міжгалузевих позабюджетних фондів
Позиковий	У випадку банкрутства в першу чергу власник поверне борги. Недоліки: 1) вартість, яку необхідно сплачувати навіть у випадку не отримання прибутку; 2) потреба у погодженні із банком. Переваги: 1) необмежені можливості капіталу; 2) не значна вартість з позиції фінансового менеджменту і категорії ризику	Довгострокові кредити банків Довгострокові позики Короткострокові кредити Короткострокові позики Комерційні кредити Інвестиційний податковий кредит Інвестиційні внески працівників
Залучений	У випадку банкрутства в першу чергу власник поверне борги. Недоліки: 1) втрата репутації; 2) обмеженість обсягів залучення; 3) залучення на короткі проміжки. Перевага – безоплатне використання	Кредиторська заборгованість З постачальниками та підрядчиками На оплату праці На страхування З бюджетом З іншими кредиторами Фонди споживання Резерви майбутніх витрат та платежів Резерви сумнівних боргів Інші короткострокові зобов'язання
Оборотний капітал, як наслідок здійснення перерозподілу	Власник ризикує всім капіталом. Недоліки: 1) обмеженість використання; 2) значна вартість з позиції фінансового менеджменту і категорії ризику	Дивіденди від володіння акціями інших суб'єктів господарювання Відсотки від пайової участі в інших підприємствах Відсотки від депозитів Кошти материнських організацій Бюджетне фінансування Кошти централізованих фондів держави

Ефективне формування і використання оборотного капіталу – постійно балансує між ризиком, потребами виробництва і можливостями отримання прибутку, тому вважаємо, що дане управління – це одне із пріоритетних

завдань підприємства, бо саме цей капітал забезпечує виробництво та можливість до отримання прибутку.

Власне управління стосовно капіталу оборотного – синергія управлінських методів і прийомів, які обирає підприємство залежно від стратегії та політики.

Вважаємо, що сутність відносно політики управління капіталом оборотним зводиться до:

- 1) чіткого окреслення потреб у капіталі оборотному;
- 2) чіткого окреслення складових капіталу;
- 3) чіткого окреслення оптимізаційних критеріїв та структури фінансування капіталу;
- 4) чіткого окреслення структури інвестування капіталу оборотного;
- 5) балансування між ризиком і ефективністю.

На наш погляд базовими інструментами реалізації даної політики є:

- 1) нормування;
- 2) оптимізація за певними критеріями;
- 3) оптимізація за окремими складовими;
- 4) використання індикаторів оцінки.

Окрім того політика стосовно процесу управління оборотним капіталом повинна мати певні чітко окреслені засади:

- прискорення оборотності;
- стабільність платоспроможності;
- скорочення непрацюючих та неліквідних активів оборотних;
- максимізація прибутку за прийняттого ризику.

На нашу думку, управління відносно капіталу оборотного окрім політики повинно визначатися певною етапністю (табл. 2) [6-9].

Таблиця 2. Етапи управління капіталом оборотним на підприємстві

Етапи	Зміст етапів
Планування потреб та окреслення стратегії фінансування	1. Обґрунтування відносно мети формування капіталу оборотного 2. Обґрунтування складових оборотного капіталу 3. Формування стратегії фінансування капіталу оборотного
Облік оборотного капіталу	1. Узагальнення інформативних даних відносно капіталу оборотного та окремих його складових: облікових; статистичних; управлінських; виробничих
Контроль за станом використання під час інвестування в оборотні активи	Співставлення капіталу оборотного з активами оборотними
Аналіз стану оборотного капіталу та стану оборотних активів	Визначення причин, котрі призвели до появи відхилень фактичних обсягів капіталу оборотного від планових в цілому та за окремими складовими
Розробка ряду альтернативних рішень для здійснення управління оборотним капіталом	Обґрунтування на основі окреслення причин відхилень можливих заходів, котрі може застосовувати підприємство в управлінні оборотними активами та виявлення найбільш раціональних із них
Реалізація прийнятого рішення	Оцінка можливостей відносно реалізації прийнятого рішення та порядок його реалізації

Чітке окреслення етапів управління капіталом оборотним вимагає співставлення цих етапів із підходами до фінансування капіталу оборотного, що можуть генерувати різний фінансовий ризик і залежать від ставлення управлінців підприємства до категорії ризику (табл. 3).

Таблиця 3. Підхід до фінансування оборотного капіталу

Підхід	Характеристика підходу здійснення фінансування
Ідеальний	Майже не використовується, бо він є досить ризикований з позиції ліквідності. Окреслюється постійними обсягами: запасів, поточних фінансових інвестицій, грошових коштів, заборгованості дебіторів
Агресивний	Майже не використовується, бо досить ризикований. Потребує утворення лише мінімально потрібних запасів, грошових коштів. Окреслюється жорсткістю політики кредитування, а тому може спричинити значні фінансові втрати за скорочення обсягів реалізації
Консервативний	Досить вживаний. Визначається короткостроковим періодом відносно оборотності оборотних коштів, а також обмеженням відносно зростання поточних активів, мінімізації їх питомої ваги. Провокує високий рівень рентабельності активів, але одночасно провокує і ризик утворення технічної неплатоспроможності
Компромісний	Досить вживаний. Окреслюється підтримкою середнього рівня економічної рентабельності, ризику технічної неплатоспроможності і періоду оборотності оборотних коштів

Основою цих підходів до фінансування капіталу оборотного є поділ капіталу на змінну і постійну складову. Окрім того варто відзначити і про доцільність балансу між типом політики фінансування капіталу оборотного та політики інвестування даного капіталу в активи.

Висновки. Узагальнюючи варто відзначити, що капітал оборотний та його ефективне фінансування і подальше управління ним – базис ефективного виробництва і прибутку суб'єкту господарювання будь-якої галузі. Вважаємо, що політика формування капіталу оборотного не може існувати окремо від політики використання даного капіталу за інвестування останнього в активи оборотні.

Література

1. Бойко Л. М., Дроботя Я. А. Капітал та фінансові ризики пов'язані з ним. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Вип. 2 (7). Т. 2. Полтава: ПДАА. 2013. С. 28-32. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/7.2/027.pdf> (дата звернення: 15 березня 2024).
2. Бражник Л. В., Дроботя Я. А. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Полтава: ПДАУ, 2024 130 с.
3. Дорогань-Писаренко Людмила, Дроботя Яна, Дорошенко Ольга. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Полтава: ПДАУ. 2023. 153 с.
4. Дроботя Я. А. Особливості парадигми фінансових ризиків ТНК. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. 2017. № 18. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/86.pdf> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
5. Калініченко З. Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент». Калініченко. Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.
6. Куліш Г. П., Родніченко І. В. Вплив фінансових ризиків на результати діяльності підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 25. С. 98-103.
7. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.

8. Орлик О. В. Фінансові ризики в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 5-6 [63]. С. 218-223.

9. Томілін О. О., Тютюнник Ю. М., Бражник Л.В., Дроботя Я. А. Фінансово-економічний словник – довідник / за наук. ред. проф. О. О. Томіліна / Полтава: ПДАУ. 2023. 108 с.

References

1. Bojko, L.M. and Drobotia, Ya.A. (2013), “Capital and financial risks associated with it”, *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 2 (7), pp. 28-32, available at: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/7.2/027.pdf> (Accessed 15 September 2024).

2. Brazhnyk, L.V. and Drobotia, Ya.A. (2024), *Informatsijni systemy i tekhnolohii u finansakh* [Information systems and technologies in finance], PDAU, Poltava, Ukraine.

3. Dorohan-Pysarenko, L. Drobotia, Y. and Doroshenko, O. (2023), *Upravlinnia finansovymy ryzykamy* [Financial risk management], PDAU, Poltava, Ukraine.

4. Drobotia, Ya.A. (2017), “Peculiarities of the paradigm of financial risks of TNCs”, *Hlobalni ta natsiona'ni problemy ekonomiky*, vol. 18, available at: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/86.pdf> (Accessed 15 September 2024).

5. Kalinichenko, Z.D. (2021), *Ryzыk-menedzhment* [Risk management], DDUVS, Dnipro, Ukraine.

6. Kulish, H.P. and Rodnichenko, I.V. (2018), “The influence of financial risks on the results of the enterprise”, *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 25, pp. 98-103.

7. Laktionova, O.A. (2020), *Upravlinnia finansovymy ryzykamy* [Financial risk management], DonNU imeni Vasylia Stusa, Vinnytsia, Ukraine.

8. Orlyk, O.V. (2016), “Financial risks in the system of ensuring economic security of the enterprise”, *Innovatsiyna ekonomika*, vol. 5-6 [63], pp. 218-223.

9. Tomilin, O.O. Tiutiunnyk, Yu.M. Brazhnyk, L.V. and Drobotia, Ya.A. (2023), *Finansovo-ekonomichnyj slovnyk – dovidnyk* [Financial and economic dictionary - reference], PDAU, Poltava, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2024 р.